

Vergaderjaar 2003–2004

29 321

**Wijziging van de begrotingsstaat van het
Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2003
(wijziging samenhangende met de Najaarsnota)**

Nr. 2

MEMORIE VAN TOELICHTING

A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET WETSVOORSTEL

Wetsartikel 1 (uitgaven/verplichtingen en ontvangsten)

De begrotingsstaten die deel uitmaken van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 1, derde lid, van de Comptabiliteitswet elk afzonderlijk bij de wet vastgesteld en derhalve ook gewijzigd. Het onderhavige wetsvoorstel strekt ertoe om voor het jaar 2003 wijzigingen aan te brengen in de departementale begrotingsstaat van het ministerie van Defensie (X).

De in die begrotingsstaat opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht (de zgn. begrotingstoelichting).

De Minister van Defensie,
H. G. J. Kamp

B. BEGROTINGSTOELICHTING

DE DEPARTEMENTALE BEGROTING

1. Leeswijzer

Budgettair kader

Uit de hiervoor vermelde samenvattende begrotingsstaten blijkt dat ten opzichte van de eerste suppletore begroting 2003 een bedrag van € 243,816 miljoen aan de begroting van de uitgaven voor 2003 wordt onttrokken en dat het begrotingsbedrag van de ontvangsten voor 2003 met een bedrag van € 64,876 miljoen wordt verlaagd. Met de mutaties uit de eerste suppletore wet 2003 leidt dit tot een uitgavenbudget van € 7 385,937 miljoen en een ontvangstenbudget van € 212,258 miljoen. Het bedrag voor de in 2003 aan te gane verplichtingen wordt verlaagd met € 162,004 miljoen tot € 7 454,584 miljoen.

De invulling van de intertemporele compensatie (€ 134,0 miljoen) is gevonden in het niet doorgaan van het project HAWK en een herschikking van EVDB-projecten. Daarnaast diende er een aanpassing in de niet-relevante reeks pensioenen te worden verwerkt (€ 56,0 miljoen), is het budget verhoogd als gevolg van het afstoten van objecten DGW&T (€ 15,4 miljoen) waarmee de bijbehorende leningen bij Financiën worden afgelost en zijn fondsen tussen de defensieonderdelen herschikt. Hierbij is rekening gehouden met de vrijval van niet-relevante BTW-ontvangsten.

Met betrekking tot het uitvoeren van crisisbeheersingsoperaties is in verband met de inzet in Irak een bijdrage van € 16,5 miljoen aan Defensie toegekend. Op grond van het verloop van crisisbeheersingsoperaties in dit jaar wordt op de post «Voorziening vredesoperaties» een vrijval voorzien van € 33,9 miljoen.

Taakstellingen

In eerste instantie zijn de taakstellingen uit de Voorjaarsnota geparkeerd op het niet-beleidsartikel Nominaal en onvoorzien. In overleg met het ministerie van Financiën is bepaald dat deze taakstellingen eerst bij tweede suppletore begroting, binnen het totaalbeeld van de begrotingsrealisatie, zouden worden belegd.

Loonbijstelling

De bij Voorjaarsnota ontvangen en tijdelijk op Nominaal en onvoorzien geparkeerde loonbijstelling wordt in deze suppletore begroting over de daartoe in aanmerking komende artikelen verdeeld.

Verkoopopbrengsten

Naar het zich laat aanzien vallen de verwachte opbrengsten uit verkopen via de Dienst der Domeinen van het ministerie van Financiën ongeveer € 39 miljoen lager uit.

Overhevelingen tussen defensieonderdelen

Naast bijstelling van de budgetten voor onderlinge dienstverlening betreft deze mutatie voornamelijk het vanuit de krijgsmachtdelen naar het Defensie Interservice Commando overbrengen van budget in verband met het centraliseren van de uitgaven voor defensiebrede IV.

Herschikkingen

De herschikkingen tussen de defensieonderdelen zijn noodzakelijk om de bedrijfsvoering voor 2003 te continueren en om een «nieuw evenwicht» in 2004 en verder te bereiken zodat dergelijke mutaties niet meer nodig zullen zijn. Deze herschikkingen zijn het gevolg van het actualiseren van betalingsmomenten van met name investeringsprojecten, waarvan een deel is aangewend om de verhoogde uitgaven van de exploitatie (bedrijfsvoering) te compenseren.

Baten- en lastendiensten

Bij de baten- en lastendiensten DTO en DGW&T worden geen technische of beleidsmatige wijzigingen voorzien die aanleiding geven tot het opstellen van een tweede suppletore begroting.

Toelichtingen

De mutaties van deze tweede suppletore begroting 2003 hebben grotendeels een technisch karakter en zijn noodzakelijk omwille van de bedrijfsvoering veilig te stellen en om de inzetbaarheid van de krijgsmacht te garanderen. Daarnaast zijn bij de Najaarsnota enkele mutaties gesteld, die beleidsmatig van aard zijn.

Conform de vigerende regelgeving worden in deze suppletore begroting bij de artikelen alleen de beleidsmatige mutaties toegelicht.

2. Het beleid

ALGEMEEN

In aansluiting op de eerste suppletore begroting 2003 (vastgesteld bij de wet van 6 oktober 2003, Stb. 133) wordt door middel van het onderhavige wetsvoorstel voorgesteld de uitgaven van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2003 met € 243,816 miljoen te verlagen en de ontvangsten met € 64,876 miljoen.

De mutaties die tot deze bijstellingen leiden, zijn gedeeltelijk opgenomen in de mutaties zoals die voorkomen in de Miljoenennota 2004 (Kamerstukken II, 2003–2004, 28 600, nr. 2, bijlage 6) en betreffen verder nadere wijzigingen die nu in de Najaarsnota 2003 zijn verwerkt.

A. Uitgaven

Stand begroting in de Voorjaarsnota 2003	€ 7 629,753 miljoen
1. Totaal mutaties na Voorjaarsnota, opgenomen in de Miljoenennota 2004	– € 190,860 miljoen
2. Nadere wijzigingsvoorstellen 2003	– € 52,956 miljoen
Stand begroting in de Najaarsnota 2003	€ 7 385,937 miljoen

B. Ontvangsten

Stand begroting in de Voorjaarsnota 2003	€ 277,134 miljoen
1. Totaal mutaties na Voorjaarsnota, opgenomen in de Miljoenennota 2004	– € 7,220 miljoen
2. Nadere wijzigingsvoorstellen 2003	– € 57,656 miljoen
Stand begroting in de Najaarsnota 2003	€ 212,258 miljoen

2.1. Overzichten uitgaven en ontvangsten

Het aantal beleidsmatige mutaties in deze suppletore begroting is beperkt. In de hierna opgenomen tabel met de stand van deze tweede suppletore begroting, zijn mutaties als beleidsmatig aangemerkt. Uit de toelichting blijkt evenwel dat aan de mutaties geen nieuw beleid ten grondslag ligt, maar dat deze samenhangen met beleidsmatige reacties op (onvoorziene) omstandigheden. De overige mutaties zijn technisch van aard.

In onderstaande overzichten zijn de mutaties op de uitgaven en de ontvangsten voor de onderscheiden (beleids)artikelen gespecificeerd (x € 1 miljoen):

Uitgavenmutaties

Omschrijving	KM	KL	Klu	KMar	Vrops	Civiel	IS	OK	Geheim	Nom.	Alg.	Totaal
Ontwerpbegroting 2003 (incl. NVW)	1 403,4	2 209,7	1 349,4	335,6	178,4	33,0	140,6	230,8	0,9	65,8	1 360,3	7 307,9
Wijzigingen in samenhang met de Voorjaarsnota 2003	34,9	43,6	35,2	8,4	56,4	10,3	57,8	– 4,2		126,0	– 46,5	321,9
Niveau Voorjaarsnota 2003 tevens Eerste suppletore 2003	1 438,3	2 253,3	1 384,6	344,0	234,8	43,3	198,4	226,6	0,9	191,8	1 313,8	7 629,8
Wijzigingen opgenomen in de Miljoenennota 2004:												
A. Technische mutaties:												
1. Uitdeling loonbijstelling 2003	24,3	40,2	17,7	7,8		0,5	0,7	4,1		– 147,3	52,0	0,0
2. Bijstelling ontvangsten	– 3,0					– 4,2						– 7,2
3. Budgetoverhevelingen tussen defensieonderdelen	– 2,6	– 2,7	– 0,2	– 0,3		0,4		10,9			– 5,5	0,0
4. Toevoeging Van Haak-gelden				0,6								0,6
5. Bijdrage Crisisbeheersingsoperaties ivm Irak					16,5							16,5
6. Overheveling van en naar andere departementen						– 10,9						– 10,9
7. Prijsbijstelling Attaches							0,2					0,2
8. Aanpassing niet-relevante reeks Pensioenen											– 56,0	– 56,0
B. Beleidsmatige mutaties:												
9. Intertemporele compensatie Afrondingsverschillen			– 59,0			0,0	– 75,0			0,0		– 134,0
Stand Miljoenennota 2004	1 457,0	2 290,8	1 343,1	352,0	251,3	29,0	124,4	241,6	0,9	44,4	1 304,3	7 438,9
Nadere wijzigingen:												
A. Technische mutaties:												
10. Budgetoverhevelingen tussen defensieonderdelen	– 3,4	– 8,7	– 3,4	– 1,1				17,0			– 0,4	0,0
11. Bijstelling ontvangsten	0,1					– 2,9	2,4				– 2,3	– 2,7
12. Overheveling van en naar andere departementen	0,3									10,7		11,1
13. Bijstelling tegenvallende verkoopopbrengsten	– 39,0											– 39,0
14. Afstoten objecten DGW&T										15,4		15,4
14a. Vermogensconversie incl. rentelasten										– 0,7		– 0,7

Omschrijving	KM	KL	Klu	KMar	Vrops	Civiel	IS	OK	Geheim	Nom.	Alg.	Totaal
15. Vrijgave budget exploitatie project SIGINT										- 3,2		- 3,2
B. Beleidsmatige mutaties:												
16. Herschikking tussen defensieonderdelen	99,4	- 62,8	- 12,0	2,5		0,0	13,0	- 1,4	0,2	- 39,1	0,3	0,0
17. Vrijval voorziening Crisisbeheersingsoperaties					- 33,9							- 33,9
Stand tweede suppletore Begroting 2003 / Najaarsnota 2003												
	1 514,4	2 219,3	1 327,7	353,4	217,4	29,0	134,4	259,6	1,1	27,5	1 301,9	7 385,9
Ontvangstenmutaties												
Omschrijving	KM	KL	Klu	KMar	Vrops	Civiel	IS	OK	Geheim	Nom.	Alg.	Totaal
Ontwerpbegroting 2003 (incl. NVW)	115,9	59,5	39,1	5,2	1,4	5,3	14,4	22,5			9,3	272,6
Wijzigingen in samenhang met de Voorjaarsnota 2003				1,8				2,7				4,5
Niveau Voorjaarsnota 2003 tevens Eerste suppletore 2003												
	115,9	59,5	39,1	7,0	1,4	5,3	14,4	25,2	0,0	0,0	9,3	277,1
1. Bijstelling ontvangsten	- 3,0					- 4,2						- 7,2
Stand Miljoenennota 2003												
	112,9	59,5	39,1	7,0	1,4	1,1	14,4	25,2	0,0	0,0	9,3	269,9
Nadere wijzigingen:												
2. Bijstelling ontvangsten Afrondingsverschillen	- 54,9						- 2,9	2,4			- 2,3	- 57,7
								0,0				0,0
Stand tweede suppletore Begroting 2003 / Najaarsnota 2003												
	58,0	59,5	39,1	7,0	1,4	1,1	11,5	27,7	0,0	0,0	7,0	212,3

Toelichting

De genoemde wijzigingsvoorstellen kunnen als volgt nader worden toegelicht.

Wijzigingen opgenomen in de Miljoenennota 2004

Toelichting technische mutaties

1. Toedeling loonbijstelling 2003

Het bij de Voorjaarsnota 2003 aan de Defensiebegroting toegevoegde bedrag voor loonbijstelling over 2003 is bij het opstellen van de begroting 2004 aan de daarvoor in aanmerking komende artikelen toegedeeld.

2. Bijstelling ontvangsten

De verlaging met per saldo € 7,2 miljoen betreft een bijstelling bij het artikel Koninklijke marine en het artikel Civiele Taken. Voor een specificatie van de mutaties per (beleids)artikel wordt verwezen naar de toelichting bij de ontvangstenartikelen.

3. Overhevelingen tussen defensieonderdelen

Deze mutatie betreft vooral de verwerking van de overhevelingen voor 2003 zoals opgenomen in de ontwerpbegroting 2004.

Tevens is sprake van overhevelingen tussen de (beleids)artikelen vanwege het bij anderen onderbrengen van bepaalde uitgaven. Opvallend is vooral de toevoeging op het beleidsartikel Ondersteuning krijgsmacht in verband met het centraal stellen van uitgaven voor defensiebrede IV.

4. Toevoeging Van Haak-gelden

Ten behoeve van het versterken van de beveiliging door de BSB en het RBB zijn extra fondsen beschikbaar gesteld (Van Haak-gelden).

5. Bijdrage Crisisbeheersingsoperaties Irak

Het betreft hier een aanvullende bijdrage in verband met de uitvoering van crisisbeheersingsoperaties in Irak.

6. Overheveling van en naar departementen

Als gevolg van de besluitvorming in de Rijksministerraad over de verantwoordelijkheden ten aanzien van de Kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba zijn de budgetten terzake overgeheveld naar het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het ministerie van Defensie zal ook geen ontvangsten meer realiseren, waardoor ook het ontvangstenbudget is aangepast.

7. Prijsbijstelling attachés

Het betreft hier de toegekende prijsbijstelling voor de uitgaven aan attachés.

8. Aanpassing niet-relevante reeks Pensioenen

Het betreft hier een aanpassing, een verschuiving in de tijd, van de uitgaven voor pensioenen.

Toelichting beleidsmatige mutaties

9. Intertemporele compensatie

De intertemporele compensatie (€ 134,0 miljoen) is een gevolg van het niet doorgaan van het project HAWK en een herschikking van EVDB-projecten die noodzakelijk was bij het uitvoeren van de maatregelen om nieuw evenwicht te bereiken.

Mutaties na de Miljoenennota 2004

Toelichting technische mutaties

10. Budgetoverhevelingen tussen defensieonderdelen

Op grond van de actuele inzichten inzake de voor elkaar te verrichten diensten zijn overhevelingen tussen de artikelen uitgevoerd. Een opvallende mutatie betreft de overheveling van het project MULAN dat door het Dico centraal wordt uitgevoerd.

11. Bijstelling verrekenbare ontvangsten

Overeenkomstig de regels van de budgetdiscipline wordt het uitgavenbudget bij de (niet-)beleidsartikelen neerwaarts bijgesteld met totaal per saldo € 2,7 miljoen als gevolg van lagere ontvangsten. Voor een specificatie van de mutaties wordt verwezen naar de toelichting bij de ontvangstenartikelen.

12. Overheveling van en naar departementen

Het bedrag van € 11,1 miljoen bestaat uit een bijdrage (€ 0,3 miljoen) van het ministerie van Economische Zaken voor de uitvoering van het project

SEAPARE. Daarnaast worden, als gevolg van de late besluitvorming omtrent de overheveling van de budgettaire verantwoordelijkheid voor de Kustwacht NA&A naar het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de complexe, langdurige verwervingstrajecten, de in 2003 geplande investeringen niet gerealiseerd. De in eerdere instantie hiervoor overgehevelde gelden vloeien derhalve weer terug naar Defensie.

13. Bijstelling tegenvallende verkoopopbrengsten

Op grond van het verwachte resultaat van de verkoop van overtollige defensiegoederen wordt thans het budget neerwaarts bijgesteld met een bedrag van € 39,0 miljoen.

14. Afstoten objecten DGW&T

Betreft hier de boeking van de afstoting van gebouwen DGW&T, inclusief de hierbij behorende rentelasten, waarmee de bijbehorende leningen bij Financiën kunnen worden afgelost.

15. Vrijgave budget exploitatie project SIGINT

Vertraging in de uitvoering van dit project leidt tot het gedeeltelijk vrijgeven van het niet benodigde exploitatiedeel van dit budget.

Toelichting beleidsmatige mutaties

16. Herschikking tussen defensieonderdelen

Hierbij is sprake van overhevelingen tussen de (beleids)artikelen vanwege het actualiseren van de betalingsmomenten van vooral investeringsprojecten bij de defensieonderdelen, om de realisatie binnen de vastgestelde kaders te laten verlopen.

17. Vrijval voorziening crisisbeheersingsoperaties

Op grond van het verloop van crisisbeheersings-operaties in 2003 wordt verwacht dat er een vrijval ontstaat waardoor de uitgaven op dit artikel neerwaarts worden bijgesteld.

Aansluitend op de bijlage bij de eerste suppletore begroting 2003 over de informatie omtrent de wijze en mate van inzet bij de verschillende vredesoperaties, is bij deze tweede suppletore begroting 2003 een geactualiseerde versie als bijlage opgenomen.

Beleidsartikel 01. Koninklijke marine

De financiële middelen van de Koninklijke marine ten tijde van de tweede suppletore begroting 2003 zijn als volgt te specificeren:

Budgettaire gevolgen van het beleidsartikel 01 Koninklijke marine (x € 1 000)

	Stand * ontwerp- begroting (1)	Stand 1e suppletore begroting (2)	Mutaties 2e suppletore begroting (3)	Stand 2e suppletore begroting (4)=(2+3)
Verplichtingen	1 201 975	1 241 727	122 022	1 363 749
Uitgaven				
Programma-uitgaven				
Commandant der Zeemacht in Nederland	309 089	341 739	2 045	343 784
Commandant der Zeemacht in het Caribisch Gebied	70 458	70 458	- 5 810	64 648
Commandant van het Korps Mariniers	121 887	118 286	12 610	130 896

	Stand * ontwerp- begroting (1)	Stand 1e suppletore begroting (2)	Mutaties 2e suppletore begroting (3)	Stand 2e suppletore begroting (4)=(2+3)
Ondersteunende eenheden	283 017	284 058	16 191	300 249
Subsidies	149	125		125
Investerings	411 534	404 518	23 357	427 875
Totaal programma-uitgaven	1 196 134	1 219 184	48 393	1 267 577
Apparaatsuitgaven				
Admiraliteit	195 099	206 927	24 365	231 292
Wachtgelden en inactiviteits- wedden	12 186	12 186	3 368	15 554
Totaal apparaatsuitgaven	207 285	219 113	27 733	246 846
Totale uitgaven	1 403 419	1 438 297	76 126	1 514 423
Ontvangsten	115 920	115 920	- 57 900	58 020

* Stand ontwerpbegroting inclusief Nota van Wijziging.

De budgetmutaties die geleid hebben tot de stand van de tweede suppletore begroting 2003 zijn in onderstaande tabel weergegeven:

(Bedragen x € 1000)

	Programma- uitgaven	Apparaats- uitgaven	Investe- ringen	Subsidies	Totaal
Technische mutaties:					
Toedeling loonbijstelling	15 020	9 239			24 259
Verdeling prijsbijstelling	6 537	- 16 406	9 869		0
Extra benodigde prijsbijstelling			14 856		14 856
Ramingsbijstelling ontvangsten	- 2 900				- 2 900
Munitie		14 600	- 14 600		0
Overheveling MULAN naar Dico			- 3 600		- 3 600
Overhevelingen tussen defensieonderdelen		- 700	- 29		- 729
Bijdrage SEAPAR door het ministerie van Verkeer en Waterstaat			333		333
Kasritme overeenkomst KSG			- 10 000		- 10 000
Aanpassing kasritme investeringsprojecten			2 831		2 831
Subtotaal technische mutaties	18 657	6 733	- 340	0	25 050
Beleidsmatige mutaties:					
Overhevelingen tussen defensieonderdelen	- 266	- 1 373			- 1 639
Brandstoffen		8 159			8 159
Luchtvaartmaterieel		4 061			4 061
Upgrade Koninklijke marine netwerk		3 000			3 000
ESSM			30 000		30 000
MSKBV			- 6 303		- 6 303
Wachtgelden		3 368			3 368
Overige mutaties	6 645	3 785			10 430
Subtotaal beleidsmatige mutaties	6 379	21 000	23 697	0	51 076
Totaal	25 036	27 733	23 357	0	76 126

Toelichting beleidsmatige mutaties:

Overhevelingen tussen defensieonderdelen

De diverse budgetoverhevelingen leiden per saldo tot een lager budget. Het betreft de volgende overhevelingen:

- als gevolg van minder werkzaamheden door het Marinebedrijf in opdracht van de Koninklijke landmacht wordt een deel van het daarvoor beschikbaar gestelde budget aan dit defensieonderdeel teruggegeven;
- als gevolg van het uitvoeren van meer werkzaamheden door het Divisie Logistiek Commando ten behoeven van het marinebedrijf wordt budget overgeheveld naar de Koninklijke landmacht;
- sinds 1 augustus van dit jaar worden de periodieken door de defensieonderdelen zelf uitgegeven en niet meer door de Centrale organisatie, het bijbehorende budget is derhalve overgeheveld door de Centrale organisatie.
- in verband met de oprichting van het bureau Financiële Administratie Buitenland Betalingen (FABB) is budget overgeheveld ter financiering van 0,6 vte'n;
- als gevolg van de gestegen behoefte aan transport zijn aanvullende gelden overgeheveld naar de Defensie Verkeers- en Vervoersorganisatie (DVVO);
- in verband met de oprichting van de Defensie ICT Uitvoeringsorganisatie (DICTU) is budget overgeheveld.

Brandstoffen

Gedurende de afgelopen periode is sterk ingeteerd op de voorraad brandstoffen. Deze zal nog dit jaar weer worden aangevuld.

Luchtvaartmaterieel

Als gevolg van de herfasering van het onderhoud is het budget voor 2003 naar boven bijgesteld.

Verbetering KM-netwerk

Naar verwachting zal nog in 2003 met de noodzakelijke verbetering van het Koninklijke marine netwerk worden aangevangen. Het hiervoor benodigde budget is nu in de begroting opgenomen.

Evolved Seasparrow Missiles (ESSM)

De aanschaf van de vierde batch Evolved Seasparrow Missiles ten behoeve van de LCF'en wordt vervroegd, zodat de fregatten bij indienststelling met deze raketten zijn uitgerust.

MSKBV

De behoefte aan de Marinierskazerne Buitenveld (MSKBV) is als gevolg van het niet meer volledig paraatstellen van het derde mariniersbataljon vervallen.

Wachtgelden

Als gevolg van een stijging van het aantal personen die onder de wachtgeldregeling vallen, is het budget naar boven bijgesteld.

Overige mutaties

Diverse kleine ramingsbijstellingen leiden per saldo tot een verhoging van het budget. Het betreft onder meer de kosten voor het verkoop-gereedmaken van schepen en een verhoging van het budget voor inhuur bij het Marinebedrijf om piekbelasting op te vangen.

Ontvangsten

De ontvangsten zijn als gevolg van het in 2003 niet doorgaan van de stelselherziening BTW (betreffende de herbevoorrading van reservedelen voor schepen) met € 55,0 miljoen naar beneden bijgesteld. Daarnaast vallen de ontvangsten op diverse posten naar verwachting per saldo € 2,9 miljoen lager uit.

Beleidsartikel 02. Koninklijke landmacht

Algemeen

De totaal geraamde uitgaven op het niveau van de tweede suppletore begroting 2003 van het beleidsartikel Koninklijke landmacht zijn als volgt te specificeren:

Budgettaire gevolgen van het beleidsartikel 02 Koninklijke landmacht (x € 1 000)

	Stand * ontwerp- begroting (1)	Stand 1e suppletore begroting (2)	Mutaties 2e suppletore begroting (3)	Stand 2e suppletore begroting (4)=(2+3)
Verplichtingen	2 210 911	2 262 701	113 508	2 376 209
Uitgaven				
Programma-uitgaven				
1 Divisie < 7 December > Nationaal Commando, exclusief Civiele Taken	554 662	597 574	1 342	598 916
Opleidings- en trainings- commando KL	631 655	538 776	16 883	555 659
Subsidies en bijdragen	236 031	228 071	5 118	233 189
Investeringen	949	749	200	949
	388 260	364 299	- 72 512	291 787
Totaal programma-uitgaven	1 811 557	1 729 469	- 48 969	1 680 500
Apparaatsuitgaven				
Landmachtstaf	111 136	167 543	- 654	166 889
Overige eenheden BLS	251 483	320 735	13 623	334 358
Wachtgelden en inactiviteits- wedden	35 521	35 521	2 000	37 521
Totaal apparaatsuitgaven	398 140	523 799	14 969	538 768
Totale uitgaven	2 209 697	2 253 268	- 34 000	2 219 268
Ontvangsten	59 493	59 493	0	59 493

* Stand ontwerpbegroting inclusief Nota van Wijziging.

De budgetmutaties die hebben geleid tot de stand van de tweede suppletore begroting 2003 zijn in onderstaande tabel weergegeven.

(Bedragen x € 1000)

	Programma- uitgaven	Apparaats- uitgaven	Investe- ringen	Subsidies	Totaal
Technische mutaties:					
Uitdeling loonbijstelling	30 507	9 695			40 202
Overhevelingen tussen defensieonderdelen	513	- 1 899	- 10 012		- 11 398
Herschikking tussen defensieonderdelen			- 29 000		- 29 000
Sub-totaal technische mutaties	31 020	7 796	- 39 012	0	- 196
Beleidsmatige mutaties:					
Herschikking tussen defensieonderdelen	- 7 677	7 173	- 33 500	200	- 33 804
Sub-totaal beleidsmatige mutaties	- 7 677	7 173	- 33 500	200	- 33 804
Totaal	23 343	14 969	- 72 512	200	- 34 000

Toelichting beleidsmatige mutaties:

Verplichtingen

Naast de mutaties bij de uitgaven wordt de bijstelling veroorzaakt door het project «Wissellaadsysteem». Vanwege vertragingen van diverse investeringsprojecten, waardoor budgetruimte is ontstaan binnen de uitgaven voor investeringen, is het technisch en financieel mogelijk het verplichtingenmoment van het project «Wissellaadsysteem te verschuiven van 2005 naar 2003 (€ 165 miljoen).

Algemeen

De herschikking van fondsen tussen de defensieonderdelen is zowel verwerkt op de exploitatie als op de investeringen en wordt hieronder toegelicht.

Uitgaven exploitatie

De belangrijkste neerwaartse bijstellingen betreffen lagere uitgaven ten behoeve van oefeningen, groot onderhoud aan infrastructurele middelen, bedrijfsbenodigde uitgaven, de inhuur van tijdelijke krachten en de opleg van reservedelen. Daartegenover staan als belangrijkste stijgingen een verhoging van het budget voor huisvestingskosten en meer klein onderhoud aan infrastructurele voorzieningen vanwege het uitstel van groot onderhoud. Ook zijn de begrotingssterkten per ressort herzien, wat heeft geleid tot een daling bij de programmauitgaven en een stijging bij de apparaatsuitgaven. In het totaal wordt voorgesteld de begrotingssterkte van het burgerpersoneel en van het beroepspersoneel onbepaalde tijd te verhogen met respectievelijk 51 en 144 vte'n en de begrotingssterkte van het beroepspersoneel bepaalde tijd met 90 vte'n te verlagen. De financiële effecten kunnen grotendeels binnen het beschikbare budget worden gecompenseerd.

Uitgaven investeringen

De uitgavenmutatie wordt verklaard bij de hierna vermelde onderdelen.

Opbouw verplichtingen- en uitgavenramingen vanaf de stand 1e suppletore begroting

	1e suppletore 2003	2e suppletore 2003	Verschil	
Verplichtingen (x € 1 000)	345 500	521 400	175 900	51 %
Artikelonderdeel (x € 1 000)	1e suppletore 2003	2e suppletore 2003	Verschil	
Automatisering	14 855	14 660	- 195	- 1%
Logistiek	36 083	45 140	9 057	25%
Commandovoering, verbindingen en gevechtsinlichtingen	25 629	21 360	- 4 269	- 17%
Elektronisch materieel	9 825	6 200	- 3 625	- 37%
Nucleair, biologisch en chemisch materieel	5 844	4 940	- 904	- 15%
Luchtverdediging	12 683	6 860	- 5 823	- 46%
Manoeuvre	177 499	129 308	- 48 191	- 27%
Vuursteun	4 022	1 930	- 2 092	- 52%
Gevechtssteun	1 894	1 350	- 544	- 29%
Infrastructuur	75 965	60 039	- 15 926	- 21%
Totaal	364 299	291 787	- 72 512	- 20%

Logistiek

De stijging van de uitgaven is het gevolg van de verschuiving van het project Wissellaadsysteem van 2005 naar 2003.

Commandovoering, verbindingen en gevechtsinlichtingen

De uitgavendaling treedt voornamelijk op doordat geen uitgaven worden geraamd voor het project Battlefield management systeem als gevolg van vertraagde besluitvorming. In het project TITAAN is een vertraging in de behoeftestelling ontstaan vanwege de complexiteit van dit project. Tevens dalen de uitgaven doordat een deel van het project Vervanging tactische telecommunicatie is vertraagd omdat niet alle geplande leveringen in 2003 worden gerealiseerd.

Luchtverdediging

De daling van de uitgaven wordt vooral veroorzaakt door het project FGBADS (Future Ground Based Air Defence system). Door late besluitvorming treedt er vertraging op in het aangaan van de verplichting van dit project en worden geen uitgaven meer voorzien in 2003.

Manoeuvre

Bij het onderdeel manoeuvre is het budget (€ 29 miljoen) bestemd voor de terugbetaling van de lening van de Koninklijke marechaussee die nodig was vanwege de algemene defensieproblematiek. De uitgaven dalen vooral doordat er voor het project TACTIS (Tactische indoor simulator) minder geld nodig is omdat het contract later is gesloten dan was voorzien. Bovendien zijn er vertragingen in leveringen opgetreden waardoor voor de projecten Licht Verkenning- en Bewakingsvoertuig (LVB), Vervanging Pantservoertuigen (Boxer) en Antitank middelbare dracht (GILL) nu

minder uitgaven worden voorzien in 2003 en deze uitgaven doorschuiven naar 2004 en later.

Infrastructuur

In afwachting van de uitkomsten van de maatregelen als gevolg van onder meer het Hoofdlijnenakkoord en vanwege een langere behandelings- en voorbereidingstijd, zijn diverse infrastructurele projecten later gestart dan gepland. Dit betreft onder andere het lesgebouw OTCLOG, Compagnieburelen Stroe en de Legering School-bataljon Schaarsbergen.

03. Beleidsartikel Koninklijke luchtmacht

Algemeen

De totaal geraamde uitgaven op het niveau van de tweede suppletore begroting 2003 van het beleidsartikel Koninklijke luchtmacht zijn als volgt te specificeren:

Budgettaire gevolgen van het beleidsartikel 03 Koninklijke luchtmacht (x € 1 000)

	Stand * ontwerp- begroting (1)	Stand 1e suppletore begroting (2)	Mutaties 2e suppletore begroting (3)	Stand 2e suppletore begroting (4)=(2+3)
Verplichtingen	1 419 497	1 454 632	- 194 211	1 260 421
Uitgaven				
Programma-uitgaven				
Tactische luchtmacht	366 339	436 968	28 135	465 103
Logistiek Centrum Koninklijke Luchtmacht (LCKLu)	111 823	99 704	43 534	143 238
Koninklijke Militaire School Luchtmacht (KMSL)	87 646	87 017	- 3 791	83 226
Investerings	425 269	416 067	- 133 900	282 167
Subsidies	0	0	0	0
Totaal programma-uitgaven	991 077	1 039 756	- 66 022	973 734
Apparaatsuitgaven				
Staf Bevelhebber der Luchtstrijdkrachten (Staf BDL)	351 191	337 327	9 189	346 516
Wachtgelden en inactiviteitswedden	7 176	7 496	- 52	7 444
Totaal apparaatsuitgaven	358 367	344 823	9 137	353 960
Totale uitgaven	1 349 444	1 384 579	- 56 885	1 327 694
Ontvangsten	39 097	39 097	0	39 097

* Stand ontwerpbegroting inclusief Nota van Wijziging.

De mutaties die hebben geleid tot de stand van de tweede suppletore begroting 2003 zijn in onderstaande tabel weergegeven.

(Bedragen x € 1000)

	Programma-uitgaven	Apparaats- uitgaven	Investerin- gen	Totaal
Technische mutaties:				
Toedeling loonbijstelling	13 748	4 000		17 748
Overhevelingen tussen defensieonderdelen		- 733	- 2 900	- 3 633
Compensatiemutaties	60 140	- 60 140		0
Sub-totaal technische mutaties	73 888	- 56 873	- 2 900	14 115
Beleidsmatige mutaties:				
Herschikking tussen defensie- onderdelen	- 6 010	21 010	- 27 000	- 12 000
Compensatie structureel exploitatietekort		45 000	- 45 000	
Intertemporele compensatie EVDB en HAWK/PIP			- 59 000	- 59 000
Luchtmobiele brigade			- 13 955	- 13 955
Infrastructuur			- 2 677	- 2 677
Decemberbetaling JSF				
SDD-fase			27 000	27 000
Vertraging diverse projecten			- 10 368	- 10 368
Sub-totaal beleidsmatige mutaties	- 6 010	66 010	- 131 000	- 71 000
Totaal	67 878	9 137	- 133 900	- 56 885

Toelichting beleidsmatige mutaties:

Herschikking tussen defensieonderdelen

Hierbij is sprake van budgetoverhevelingen tussen de defensieonderdelen vanwege het actualiseren van betalingsmomenten van vooral investeringsprojecten, om de realisatie binnen de vastgestelde kaders te laten verlopen. Voor de Koninklijke luchtmacht geldt in zijn algemeenheid dat het budget, voornamelijk in samenhang met onderstaande oorzaken, met € 12 miljoen wordt verlaagd.

Compensatie structureel exploitatietekort

Evenals bij de opstelling van de begroting 2004 is het budget op het noodzakelijke niveau gebracht om de bedrijfsvoering te garanderen. Daarnaast wordt het exploitatiebudget beïnvloed door bovenmatige prijsstijgingen in de luchtvaartsector, een veranderend beleid ten aanzien van belasting van het budget vredesoperaties voor de meerkosten van vliegrekken bij uitzending en door fiscale ontwikkelingen.

Vervanging HAWK

Als gevolg van het niet doorgaan van de vervanging van de HAWK is zowel de verplichtingenstand als het investeringsbudget verlaagd.

Luchtmobiele brigade

Vertragingen bij de uitvoering van het project Lumob (dat nog bestaat uit investeringen voor de bewapende helikopter, zoals Self protection ASE, de aanschaf van de ATEC-6 testbank en de Blade Repair Shop) en bij de aanschaf van nieuwe Chinooks, hebben geleid tot een verschuiving van budget naar latere jaren.

Infrastructuur

In afwachting van de uitkomsten van de maatregelen als gevolg van onder meer het Hoofdlijnenakkoord en de daarmee gepaard gaande grote terughoudendheid bij het verlenen van toestemming om grotere infrastructurale projecten uit te voeren zijn diverse projecten later begonnen dan gepland, wat heeft geleid tot vertragingen in de realisatie.

Vervanging F-16 SDD-fase

Ter compensatie van de diverse kasgeldvertragingen van 2003 naar 2004 wordt 50% van de januaribetaling 2004 van de SDD-fase, conform de mogelijkheden in het MOU, al op 15 december 2003 betaald.

Vertraging diverse investeringsprojecten

Door verschillende oorzaken, zoals de besluitvorming over de aanschaf, contract-onderhandelingen, vertragingen in uitvoering van de projecten, zijn er wijzigingen opgetreden in de fasering van de diverse projecten. Dit heeft een verlaging van het investeringsbudget voor 2003 tot gevolg. Het betreft in het bijzonder de projecten zelfbescherming transporthelikopters (€ 7,4 miljoen), UAV (€ 3,6 miljoen), Link 16 (€ 8,4 miljoen) Actieve en passieve grondverdediging (€ 2,0 miljoen), MCC-7000 computer (€ 2,4 miljoen), aanschaf crashtrucks-vliegtuigbrandbestrijdingsvoertuigen (€ 4,5 miljoen), ERP (€ 1,7 miljoen), BEVO (€ 2,7 miljoen) en de projecten ILS, Titaan en Gronduitrusting (totaal € 4,7 miljoen).

Beleidsartikel 04. Koninklijke marechaussee

Algemeen

De totaal geraamde uitgaven op het niveau van de tweede suppletore begroting 2003 van het beleidsartikel Koninklijke marechaussee zijn als volgt te specificeren:

Budgettaire gevolgen van het beleidsartikel 04 Koninklijke Marechaussee (x € 1 000)

	Stand * ontwerp- begroting (1)	Stand 1e suppletore begroting (2)	Mutaties 2e suppletore begroting (3)	Stand 2e suppletore begroting (4)=(2+3)
Verplichtingen	339 289	348 656	7 828	356 484
Uitgaven				
Programma-uitgaven				
Operationele taakvelden				
– Beveiliging	44 085	43 696	4 756	48 452
– Handhaven vreemdelingen- wet	91 687	96 684	5 284	101 968
– Politietaken Defensie (excl. Internationale en vredesope- raties)	53 510	54 002	3 279	57 281
– Politietaken burgerluchtvaartterreinen	8 209	8 287	547	8 834
– Assistentieverlening, samenwerking en bijstand	4 561	4 602	308	4 910
Investeringsprojecten	36 064	35 998	– 10 944	25 054
Totaal programma-uitgaven	238 116	243 269	3 230	246 499

	Stand * ontwerp- begroting (1)	Stand 1e suppletore begroting (2)	Mutaties 2e suppletore begroting (3)	Stand 2e suppletore begroting (4)=(2+3)
Apparaatsuitgaven				
– Staven Koninklijke marechaussee	38 309	41 070	3 482	44 552
– Opleidingscentrum	58 375	58 898	2 689	61 587
Wachtgelden en inactiviteits- wedden	753	753	0	753
Totaal apparaatsuitgaven	97 437	100 721	6 171	106 892
Totale uitgaven	335 553	343 990	9 401	353 391
Ontvangsten	5 200	7 000	0	7 000

* Stand ontwerpbegroting inclusief Nota van Wijziging.

De mutaties die hebben geleid tot de stand van de tweede suppletore begroting 2003 zijn in onderstaande tabel weergegeven:

(Bedragen x € 1000)

	Programma- uitgaven	Apparaats- uitgaven	Investe- ringen	Subsidies	Totaal
Technische mutaties:					
Toedeling loonbijstelling	5 766	2 000			7 766
Overhevelingen tussen defensieonderdelen	– 76	– 36			– 112
Overige mutaties	13	146	– 1 450		– 1 291
Sub-totaal technische mutaties	5 703	2 110	– 1 450	0	6 363
Beleidsmatige mutaties:					
Uitdeling Van Haak- gelden	385	185			570
Herschikking tussen defensieonderdelen	8 086	3 876	– 9 494		2 468
Sub-totaal beleidsmatige mutaties	8 471	4 061	– 9 494	0	3 038
Totaal	14 174	6 171	– 10 944	0	9 401

Toelichting beleidsmatige mutaties:

Verdeling Van Haak-gelden

Ten behoeve van het versterken van de beveiliging BSB en het RBB zijn extra fondsen beschikbaar gesteld (Van Haak-gelden).

Herschikking tussen defensieonderdelen

Hierbij is sprake van budgetoverhevelingen tussen de defensieonderdelen vanwege het actualiseren van betalingsmomenten van vooral investeringsprojecten, om de realisatie binnen de vastgestelde kaders te laten verlopen. Voor de Koninklijke marechaussee geldt dat het budget voor investeringen lager uitvalt, als gevolg van de vertraging van aan het project C2000 gerelateerde uitgaven en vertragingen bij diverse kleinere projecten. Daarnaast dienen de uitgaven voor personeel op grond van de gemiddelde werkelijke sterkte te worden verhoogd. In overeenstemming hiermee worden tevens hogere uitgaven voor personele en materiële zaken voorzien.

Beleidsartikel 09. Vredesoperaties

De totaal geraamde uitgaven op het niveau van de tweede suppletore begroting 2003 van het beleidsartikel Vredesoperaties zijn als volgt te specificeren.

Budgettaire gevolgen van het beleidsartikel 09 Vredesoperaties (x €1 000)

	Stand * ontwerp- begroting (1)	Stand 1e suppletore begroting (2)	Mutaties 2e suppletore begroting (3)	Stand 2e suppletore begroting (4)=(2+3)
Verplichtingen	178 401	234 788	- 17 378	217 410
Uitgaven				
VN-contributies	59 445	49 500	- 4 500	45 000
SFOR	75 000	65 875	- 10 575	55 300
KFOR			0	0
Enduring Freedom	13 800	35 300	- 6 800	28 500
Display Deterrence		6 000	800	6 800
ISAF	10 000	36 115	- 115	36 000
UNFICYP			0	0
EUPM		2 015	- 655	1 360
Task Force Fox	5 000	2 000	- 250	1 750
UNMEE			0	0
Overige operaties		5 900	- 2 800	3 100
PSO	1 815	2 131	169	2 300
Restant Voorziening Vredesoperaties	13 341	29 952	- 29 952	
Stabilisatiemacht IRAK			37 300	37 300
Totale uitgaven	178 401	234 788	- 17 378	217 410
Ontvangsten	1 407	1 407		1 407

* Stand ontwerpbegroting inclusief Nota van Wijziging.

In bijlage 1 is een overzicht opgenomen van de personele en materiële inzet bij de huidige vredesoperaties

De mutaties die geleid hebben tot de stand van de tweede suppletore begroting zijn onderstaand weergegeven.

(Bedragen x € 1 000)

	Bedrag mutatie
Technische mutaties	
Aanvulling ivm stabilisatiemacht IRAK	16 500
Totaal technische mutaties	16 500
Beleidsmatige mutaties	
Bijstelling bestaande operaties en contributies	- 33 878
Totaal beleidsmatige mutaties	- 33 878
Totaal	- 17 378

Toelichting beleidsmatige mutaties:

VN-contributies

De begroting voor VN-contributies is naar aanleiding van informatie van de Verenigde Naties verder omlaag gebracht van € 49,5 miljoen naar € 45

miljoen. Voor de budgetstanden in de tweede suppletore begroting 2003 wordt ervan uitgegaan dat het gehele bedrag van € 45 miljoen tot realisatie komt.

Algemeen (toelichting op raming vredesoperaties)

Bij de besluitvorming om deel te nemen aan een operatie wordt tevens een totaalbudget vastgesteld. De financiering geschiedt vanuit het «Restant Voorziening Vredesoperaties», al dan niet aangevuld met een bijdrage van het kabinet. De verdeling van het beschikbare budget over de jaren is afhankelijk van het realisatiebeeld.

SFOR

De begroting voor SFOR wordt met de tweede suppletore begroting 2003 verder verlaagd naar ruim € 55 miljoen. Belangrijkste oorzaak hiervan is dat er zich minder personeel in het operatiegebied bevindt dan waarmee initieel in de begroting rekening is gehouden. Hierdoor vindt op vrijwel alle uitgavencategorieën een onderrealisatie plaats. In de ontwerp-begroting werd nog rekening gehouden met gemiddeld 1 300 personeelsleden in Bosnië. Halverwege dit jaar is dit reeds verlaagd bijgesteld naar 1 150 personeelsleden en thans zijn er gemiddeld nog 1 050 personeelsleden. Een andere oorzaak van de onderrealisatie bij de transport- en telecommunicatie-uitgaven is de lagere behoefte aan de inhuur van luchttransport, doordat er voldoende eigen defensiecapaciteit beschikbaar was. Bezien moet nog worden of dit tot een verhoging van de inhuur voor reguliere operaties heeft geleid. Bij de telecommunicatie zijn de uitgaven vooral gedaald door het onder gunstigere voorwaarden verlengen van de contracttermijn V-sat voor de Koninklijke landmacht.

Enduring Freedom

Het vermoedelijk beloop voor Enduring Freedom wordt geraamd op € 28,5 miljoen, waarvan reeds € 26 miljoen is gerealiseerd. De deelname van het F-16 detachement aan de operatie is per 3 oktober jl. beëindigd.

International Security Assistance Force/ HQ ISAF II

De totale additionele uitgaven voor de Nederlandse bijdrage in Afghanistan worden nu begroot op € 40 miljoen, waarvan € 36 miljoen voor het begrotingsjaar 2003. De naijlende uitgaven voor onder meer herstel van het materiaal zijn voorzien voor 2004. In totaal is tot op heden ruim € 27 miljoen additioneel voor ISAF in 2003 uitgegeven. Hoewel de omvang van de begroting van het HQ ISAF reeds eerder is teruggebracht, blijft het nog steeds onzeker of dit budget volledig wordt uitgeput. Nog steeds bestaat onzekerheid over de tijdigheid en de omvang van de transportkosten die Duitsland bij Nederland in rekening gaat brengen. Bovendien sluiten de reeds gefactureerde vluchten onvoldoende aan op de in de Nederland bijgehouden administratie. Over beide tekortkomingen vindt in oktober en november overleg plaats met het Duitse MOD.

Stabilisation Force Irak (SFIR)

Voor de bijdrage aan de Stabilisatiemacht Irak is initieel ongeveer € 65 miljoen euro voor een half jaar uitzending begroot. Dit bedrag zal slechts gedeeltelijk in 2003 tot realisatie komen. Op basis van de huidige verwachtingen is er geen bijstelling nodig. Verwacht wordt dat ruim € 37 miljoen van dit bedrag in 2003 tot realisatie komt. Dit is een neerwaartse bijstelling in de kasgeldreeks voor 2003 ten opzichte van de initiële raming in de ontwerp-begroting 2004. De reden hiervan is onder andere de vertra-

ging in de facturering door de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk voor geleverde diensten ter plaatse. Thans is nog slechts € 12 miljoen op SFIR gerealiseerd. De komende maanden wordt echter nog een aanzienlijke inhaalslag verwacht.

Voorziening

Het budget «Restant Voorziening Vredesoperaties» is voor een groot deel aangewend ter financiering van de Stabilisatiemacht Irak (€ 21,3 miljoen); het resterende deel wordt toegevoegd aan de eindejaarsmarge HGIS.

Beleidsartikel 10. Civiele taken

De financiële middelen in de tweede suppletore begroting 2003, ten behoeve van de uitvoering van de civiele taken zijn als volgt te specificeren:

Budgettaire gevolgen van het beleidsartikel 10. Civiele Taken (x € 1 000)

	Stand * ontwerp- begroting (1)	Stand 1e suppletore begroting (2)	Mutaties 2e suppletore begroting (3)	Stand 2e suppletore begroting (4)=(2+3)
Verplichtingen	33 026	43 259	- 14 495	28 764
Uitgaven				
Kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba	19 004	26 266	- 14 787	11 479
Kustwacht Nederland	5 764	6 773	71	6 844
Explosievenopruijing	8 258	9 948	- 481	9 467
Hulp aan civiele overheden		272	1 000	1 272
Totaal uitgaven	33 026	43 259	- 14 197	29 062
Ontvangsten	5 292	5 292	- 4 220	1 072

De mutaties die geleid hebben tot de stand van de tweede suppletore begroting 2003 zijn in onderstaande tabel weergegeven:

(Bedragen x € 1000)

	Bedrag mutatie
Technische mutaties:	
Toedeling loonbijstelling 2003	538
Bijstelling ontvangsten	- 4 220
Overheveling van KM naar EOD KM	398
Herschikking tussen defensieonderdelen	28
Sub-totaal technische mutaties	- 3 256
Beleidsmatige mutaties:	
Overheveling naar BZK	- 10 941
Sub-totaal beleidsmatige mutaties	- 10 941
Totaal	- 14 197

Toelichting beleidsmatige mutaties:

Overheveling naar BZK

Als gevolg van besluitvorming in de Rijksministerraad over de verantwoordelijkheden ten aanzien van de Kustwacht Nederlandse Antillen en

Aruba zijn de budgetten terzake overgeheveld naar het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Bijstelling ontvangsten

Door bovenstaande besluitvorming zal Defensie ook geen ontvangsten meer worden realiseren, waardoor zowel het ontvangstenbudget als het uitgavenbudget is aangepast.

Beleidsartikel 11. Internationale Samenwerking

	Stand * ontwerp- begroting (1)	Stand 1e suppletore begroting (2)	Mutaties 2e suppletore begroting (3)	Stand 2e suppletore begroting (4)=(2+3)
Verplichtingen	302 505	305 200	- 90 750	214 450
Uitgaven				
Bijdrage aan de Navo				
Navo Veiligheidsprojecten in Nederland	17 470	18 326	- 898	17 428
Bijdrage aan het Navo Veiligheids Investeringsprogramma	29 204	21 426	3 074	24 500
Investeringen AWACS	3 083	3 083	2 481	5 564
Exploitatie AWACS	7 389	7 389	1 721	9 110
Bijdrage aan de militaire begroting van de Navo	13 595	13 595	3 920	17 515
Overige bijdragen	2 111	2 111	213	2 324
Totaal bijdrage aan Navo	72 852	65 930	10 511	76 441
EVDB	44 034	108 127	- 75 000	33 127
Attaches	22 279	22 803	897	23 700
Overige internationale samenwerking	1 420	1 553	- 371	1 182
Subtotaal	67 733	132 483	- 74 474	58 009
Totale uitgaven	140 585	198 413	- 63 963	134 450
Ontvangsten	14 430	14 430	- 2 900	11 530

* Stand ontwerpbegroting inclusief Nota van Wijziging.

Toelichting (technische)-en beleidsmatige mutaties:

Bijdrage aan de Navo

De mutaties die geleid hebben tot de stand van de tweede suppletore begroting 2003 zijn onderstaand weergegeven.

Bedragen x € 1 000

	Bedrag mutatie
Beleidsmatige mutaties:	
Overige mutaties	7 611
Minder ontvangsten NAVO	2 900
Totaal beleidsmatige mutaties	10 511

Navo Veiligheidsprojecten in Nederland

In Nederland zijn nu ongeveer 60 door de Navo geautoriseerde projecten in uitvoering. Op basis van de onlangs ingediende «forecast» zal in 2003 naar verwachting € 17,4 miljoen aan uitgaven worden gerealiseerd. Voor

de hieraan gerelateerde ontvangsten geldt dat deze in 2003 zullen uitkomen op € 11,5 miljoen (begroot: € 14,4 miljoen).

Bijdrage aan het Navo veiligheidsinvesteringsprogramma (NVIP)

Op basis van de onlangs door de bondgenoten ingediende «forecasts» zal het budgetplafond nagenoeg worden bereikt. De Nederlandse bijdrage zal dan uitkomen op € 24,5 miljoen.

Investeringsprogramma AWACS

Het investeringsprogramma voor de modificatie van de AWACS-vliegtuigen is vervat in het «Global Solution» programma. Nederland draagt bij aan de kosten op basis van een vast percentage (3,6%). De Nederlandse bijdrage in 2003 bedraagt € 5,6 miljoen.

AWACS-exploitatie

De verwachting is dat als gevolg van binnen de Navo vastgestelde, verhoogde bijdrage (met € 1,7 miljoen) de voor 2003 geraamde fondsen van in totaal € 9,1 miljoen zal worden gerealiseerd.

Bijdrage Militaire begroting van Navo

Als gevolg van binnen de Navo vastgestelde, gewijzigde kostenverdeelsleutel voor de bijdrage aan de militaire begroting is dit budget verhoogd naar een totaal van € 17,5 miljoen.

EVDB

Onderstaand de mutatie die heeft geleid tot de stand van de tweede suppletore begroting 2003.

Bedragen x € 1 000

	Bedrag mutatie
Beleidsmatige mutaties:	
Herschikking ivm nieuw evenwicht (intertemporele compensatie)	- 75 000
Totaal	- 75 000

In het kader van het nieuwe evenwicht zijn EVDB-projecten enigszins vertraagd. Zo is onder meer de voorgenomen verwerving van transporthelikopters doorgeschoven naar 2007.

Attachés (HGIS)

Bedragen x € 1000

	Bedrag mutatie
Technische mutaties:	
Toedeling loonbijstelling	718
Uitdeling prijsbijstelling	238
Overige mutaties	- 59
Totaal	897

Internationale Samenwerking

De mutaties die geleid hebben tot de stand van de tweede suppletore begroting zijn hieronder weergegeven.

	Bedrag mutatie
Beleidsmatige mutaties:	
Overige mutaties	- 371
Totaal beleidsmatige mutaties	- 371

De redenen voor de onderrealisatie zijn:

- een kritische analyse van het MOE-programma waardoor financieel te ruim opgezette programmaonderdelen werden bijgesteld;
- het uitstel van diverse programmaonderdelen als gevolg van de Nederlandse deelname aan de missies in Afghanistan en Irak;
- de lager uitgevallen kosten van werkelijk uitgevoerde programma-punten;
- neerwaartse bijstelling van de uitgaven voor het WEU-satelliet project.

Beleidsartikel 60. Ondersteuning krijgsmacht (Dico)

De totaal geraamde uitgaven op het niveau van de tweede suppletore begroting 2003 zijn als volgt te specificeren:

	Stand * ontwerp- begroting (1)	Stand 1e suppletore begroting (2)	Mutaties 2e suppletore begroting (3)	Stand 2e suppletore begroting (4)=(2+3)
Verplichtingen	225 338	221 114	57 239	278 353
Uitgaven				
Programma-uitgaven				
Defensie Verkeers- en Vervoersorganisatie	54 085	44 396	785	45 181
Instituut Keuring en Selectie Defensie	15 860	15 950	- 1 088	14 862
Militair Geneeskundig Facilitair Bedrijf	57 132	57 376	2 031	59 407
Instituut Defensie Leergangen	10 788	10 890	391	11 281
Defensie ICT-organisatie	0	0	2 722	2 722
Overige Interservice Diensten	49 377	50 443	655	51 098
Investerings Centrale Defensiebrede IV investerings	23 441	26 611	2 284	28 895
	0	0	20 944	20 944
Totaal programma-uitgaven	210 683	205 666	28 724	234 390
Apparaatsuitgaven				
Staf Defensie Interservice Commando	15 492	16 310	3 174	19 484
Wachtgelden en inactiviteits- wedden	4 661	4 636	1 122	5 758
Totaal apparaatsuitgaven	20 153	20 946	4 296	25 242
Totale uitgaven	230 836	226 612	33 020	259 632
Ontvangsten	22 501	25 212	2 444	27 656

* Stand ontwerpbegroting inclusief Nota van Wijziging.

Mutaties die geleid hebben tot de stand van de tweede suppletore begroting 2003 zijn als volgt te specificeren:

(Bedragen x € 1 000)

	Programma-uitgaven	Apparaats- uitgaven	Investerin- gen	Totaal
Technische mutaties:				
Uitdeling loonbijstelling	3 458	652		4 110
Overhevelingen tussen defensieonderdelen	4 200	1 554	23 156	28 910
Overige mutaties	- 716	2 090	72	1 446
Sub-totaal technische mutaties	6 942	4 296	23 228	34 466
Beleidsmatige mutaties:				
Herschikking tussen defensieonderdelen	- 1 446			- 1 446
Sub-totaal beleidsmatige mutaties	- 1 446	0	0	- 1 446
Totaal	5 496	4 296	23 228	33 020

Toelichting beleidsmatige mutaties:

Overhevelingen tussen defensieonderdelen

De mutatie op de investeringen is vooral het gevolg van de start van het centraal beheren van de defensiebrede IV-investeringen. In de mutatie is onder andere opgenomen de budgetoverheveling van € 14,5 miljoen voor het MULAN-project.

Daarnaast is voor de oprichting Dictu, onder te brengen bij Dico, een bedrag van € 2,8 miljoen voor 2003 overgeheveld. Meerjarig is ten tijde van de ontwerpbegroting 2004 het benodigde budget overgeheveld.

Herschikking tussen defensieonderdelen

Hierbij is sprake van budgetoverhevelingen tussen de defensieonderdelen vanwege het actualiseren van betalingsmomenten van vooral investeringsprojecten om de realisatie binnen de vastgestelde kaders te laten verlopen. Voor Dico betreft het bijstellingen voor de IKS apparaat-uitgaven om het vereiste peil van de sectie Kwantiteit en Kwaliteit te kunnen waarborgen. De programmabudgetten voor keuringen en vervoersproducten worden respectievelijk in verband met een vacaturestop en in verband met de trekkingsrechtensystematiek neerwaarts bijgesteld.

Niet-beleidsartikel 70. Geheime uitgaven

Algemeen

De totaal geraamde uitgaven op het niveau van de tweede suppletore begroting 2003 van het niet-beleidsartikel Geheime uitgaven zijn als volgt te specificeren:

**Budgettaire gevolgen van niet-beleidsartikel 70. Geheime uitgaven
(bedragen x € 1 000)**

	Stand * ontwerp- begroting (1)	Stand 1e suppletore begroting (2)	Mutaties 2e suppletore begroting (3)	Stand 2e suppletore begroting (4)=(2+3)
Verplichtingen	918	942	220	1 162
Programma-uitgaven				
Geheime uitgaven	918	942	220	1 162
Totale programma-uitgaven	918	942	220	1 162
Totale uitgaven	918	942	220	1 162

(Bedragen x € 1 000)

Technische mutaties:	
Ramingsbijstelling	220
Totaal mutaties	220

Niet-beleidsartikel 80. Nominaal en onvoorzien

Algemeen

De verplichtingen en uitgaven op dit niet-beleidsartikel worden ten opzichte van de eerste suppletore begroting 2003 verlaagd met € 164,3 miljoen. Dit is als volgt per artikelonderdeel te specificeren:

**Opbouw verplichtingen- en uitgavenraming vanaf de stand ontwerpbegroting
(x € 1000)**

Nominaal en onvoorzien	Verplichtingen	Uitgaven
Stand ontwerpbegroting (incl. NvW)	65 824	65 824
Stand 1e suppletore begroting	191 759	191 759
Mutatie loonbijstelling	- 256 460	- 256 460
Mutatie prijsbijstelling	92 195	92 195
Stand 2e suppletore begroting	27 494	27 494

Het met de Voorjaarsnota 2003 voor loonbijstelling ontvangen bedrag is met de tweede suppletore begroting verdeeld over de daarvoor in aanmerking komende (niet-) beleidsartikelen. Hiermee is een bedrag van € 147,3 miljoen gemoeid. Daarnaast is het resterende arbeidsvoorwaardengeld van € 111,0 miljoen, bestemd voor de financiering van de arbeidsvoorwaarden in latere jaren, tijdelijk aangewend ter dekking van de overschrijdingen bij de (niet-)beleidsartikelen. Compensatie zal in latere jaren geschieden ten laste van de betrokken artikelen.

Onderstaand is aangegeven hoe de loonbijstelling is verdeeld over de (niet-)beleidsartikelen (bedragen x € 1 000,-):

Artnr	Omschrijving	Verplichtingen 2003	Uitgaven 2003
80	Loonbijstelling	147 335	147 335
	Verdeeld over de volgende artikelen:		
1	Koninklijke marine	24 259	24 259
2	Koninklijke landmacht	40 202	40 202
3	Koninklijke luchtmacht	17 748	17 748
4	Koninklijke marechaussee	7 766	7 766
5	Defensie Interservice Commando	4 110	4 110
6	Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst	1 394	1 394
7	Pensioenen, uitkeringen en wachtgeld	44 206	44 206
10	Civiele taken	538	538
11	Internationale verplichtingen	718	718
12	Wetenschappelijk onderzoek en ontwikkeling	3 935	3 935
90	Algemeen	2 459	2 459
	Totaal van de verdeling	147 335	147 335
	Nog niet verdeeld	17 219	17 219

De op het artikelonderdeel Prijsbijstelling geparkeerde taakstellingen uit de Voorjaarsnota 2003 zijn nu met deze tweede suppletore begroting binnen het totaal van de begrotings-realisatie verwerkt. Voorts hebben de mutaties op dit artikel betrekking op de afstoting van objecten door DGW&T, inclusief rentelasten, en is er sprake van een terugboeking van de begroting van Koninkrijksrelaties vanwege de Kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba. Door de late besluitvorming over de overdracht van de budgettaire verantwoordelijkheid en door de complexe en langdurige verwervingstrajecten, kunnen geplande investeringen niet meer geheel worden gerealiseerd 2003.

Daarnaast had de Koninklijke marine rekening gehouden met het in dit begrotingsjaar niet realiseren van een van de belastingsdienst terug te ontvangen BTW-bedrag van € 55 miljoen. Bij de bepaling van het defensiebrede realisatiebeeld was rekening gehouden met een hiermee verband houdende verlaging van het uitgavenbudget. Achteraf bleek echter dat het een voor het budgettair kader Rijksbegroting niet-relevante ontvangstenraming betreft die derhalve geen invloed op de uitgaven heeft. De eerdere verlaging van het uitgavenbudget is teruggeboekt en ten gunste van dit artikel gebracht.

Door de Dienst der Domeinen is aangegeven dat de verwachte verkoop-opbrengsten van overtollig defensiematerieel met ca € 39 miljoen tegenvallen. De hieraan verbonden verlaging van het defensiebudget is ten laste van dit artikel gebracht.

Niet-beleidsartikel 90. Algemeen

Algemeen

De totaal geraamde uitgaven op het niveau van de tweede suppletore begroting 2003 van het niet-beleidsartikel Algemeen zijn als volgt te specificeren:

Budgettaire gevolgen van het niet-beleidsartikel 90. Algemeen
Bedragen x € 1 000

	Stand * ontwerp- begroting (1)	Stand 1e suppletore begroting (2)	Mutaties 2e suppletore begroting (3)	Stand 2e suppletore begroting (4)=(2+3)
Verplichtingen	1 354 124	1 311 810	18 278	1 330 088
Uitgaven				
Kerndepartement incl. wachtgelden	101 646	105 597	1 707	107 304
Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst	50 685	51 317	- 1 233	50 084
Totaal Apparaatsuitgaven	152 331	156 914	474	157 388
Programma-uitgaven				
Investerings	21 884	48 039	- 17 230	30 809
Departementsbrede uitgaven				
- Milieu-uitgaven	5 629	4 023	1 853	5 876
- Pensioen en uitkeringen	979 150	957 277	- 14 889	942 388
- Wetenschappelijk onder- zoek	60 902	58 807	2 174	60 981
- Ziektekostenvoorziening	24 852	25 457	4 623	30 080
- Subsidies en bijdragen	12 374	12 249	401	12 650
- Overige uitgaven	103 163	51 080	10 699	61 779
Totaal programma-uitgaven	1 207 954	1 156 932	- 12 369	1 144 563
Totale uitgaven	1 360 285	1 313 846	- 11 895	1 301 951
Ontvangsten	9 283	9 283	- 2 300	6 983

* Stand ontwerpbegroting inclusief Nota van Wijziging.

De budgetmutaties die hebben geleid tot de stand van de tweede suppletore begroting 2003 zijn in onderstaande tabel weergegeven:

(Bedragen x € 1000)

	Programma- uitgaven	Apparaats- uitgaven	Investe- ringen	Subsidies	Totaal
Technische mutaties:					
Toedeling loonbijstelling 2003	20 193	3 477		376	24 046
Uitdeling niet AV-relevante loon- bijstelling	27 948				27 948
Overhevelingen tussen defensieonderdelen	- 12	- 1 334	- 4 708		- 6 054
Aanpassing niet relevante reeks pensioe- nen	- 56 007				- 56 007
Bijstelling ontvangsten		- 2 300			- 2 300
Overige mutaties	382	119	- 320	25	206
Sub-totaal technische mutaties	- 7 496	- 38	- 5 028	401	- 12 161
Beleidsmatige mutaties:					
Herschikking tussen defensieonderdelen	11 956	512	- 12 202		266
Sub-totaal beleidsmatige mutaties	11 956	512	- 12 202		266
Totaal	4 460	474	- 17 230	401	- 11 895

Toelichting beleidsmatige mutaties:

Herschikking tussen defensieonderdelen

Hierbij is sprake van budgetoverhevelingen tussen de defensieonderdelen vanwege het actualiseren van betalingsmomenten van vooral investeringsprojecten om de realisatie binnen de vastgestelde kaders te laten verlopen. Voor Algemeen betekent het dat een aantal posten zowel opwaarts al neerwaarts wordt bijgesteld:

- een herschikking binnen het Co-budget ten behoeve van de vergoeding aan DGW&T in het contract Beleidsvoorbereiding, Specialistisch Onderzoek en Advies (BSOA, – € 2,1 miljoen);
- een vertraging in de verwachte uitstroom van personeel (€ 1,3 miljoen);
- compensatie minder ontvangsten (€ 2,5 miljoen).
- een correctie op een reductie uit het Strategisch Akkoord van de inhuur van externen Co vanwege een aangepaste grondslag (€ 0,9 miljoen);
- vertraging (exploitatiekosten en investeringen) in de oprichting van de Nationale Sigint Organisatie (NSO) vanwege onvoorziene problemen met bestemmingsplannen (– € 17,2 miljoen);
- in 2003 deels niet voorziene uitgaven betreffende het Deltaplan Documentaire informatievoorziening en archiefbeheer (€ 2,5 miljoen);
- de oprichting van het Defensie Operatiën Centrum (DOC, € 1,0 mln);
- achterblijvende uitgaven voor invaliditeitspensioen < 65 jaar (€ 3,1 miljoen);
- door sterk toenemende uitgaven voor ziektekosten en daardoor meer declaraties van defensiepersoneel voor een tegemoetkoming in de gemaakte kosten (€ 4,6 miljoen);
- een claim van TNO inzake wachtgeld vanwege in 2001 opgelegde kortingen die TNO niet (volledig) heeft kunnen effectueren (€ 7,2 mln).

Ontvangsten

Het budget van de ontvangsten wordt bijgesteld met –€ 2,3 miljoen. Het betreft hier, op grond van het realisatiebeeld 2003, het achterblijven van diverse, relatief kleinere ontvangsten (€2,5 miljoen).

Daarnaast worden op het artikelonderdeel MIVD extra ontvangsten geraamd die betrekking op te verrekenen BPM in verband met ingeruilde auto's.

Algemeen

De aanpassing van het verplichtingenniveau is voor een deel gelijk aan de genoemde mutaties bij de uitgaven. Daarnaast worden meer verplichtingen aangegaan in het kader van technologie en wetenschappelijk onderzoek. Het betreft hier een groot aantal kleine projecten die in 2003 worden aangegaan en waarvan het kasritme over meer jaren is verspreid.

Activiteiten

MISSIE	Periode	Bijdrage	Meeteenheid	Ontwerp- begro- ting 2003	Realisa- tie t/m aug 2003	Vermoede- lijke uitkom- sten 2003
SFOR	Vanaf 1995	Gemiddelde bezetting	Aantal	1 150	1 035	1 035
		Transporthelikopters	Vlieguren	720	548	650
KFOR/Kosovo		Gemiddelde bezetting	Aantal personeel	8	5	5
Enduring Freedom	Dec 01-sept 03	Totale cumulatieve inzet	Aantal personeel	174	407	407
	T/m juni 2003	Fregat (1)	Vaardagen		171	171
			Aantal personeel		155	155
	T/m april 2003	Onderzeeboot (1)	Vaardagen		97	97
			Aantal personeel		55	55
	T/m juni 2003	Maritieme helikopters (2)	Vlieguren		335	335
			Aantal personeel		6	6
	T/m juni 2003	MPA (Orion)	Vlieguren		713	713
			Aantal personeel		17	17
	T/m sept 2003	Transportvliegtuigen (KDC 10/ C-130 / Gulfstream IV en F50 /F60)	Vlieguren	1 836 (1)	750	1 000
	T/m sept 2003	Jachtvliegtuigen (6x F16)	Vlieguren	1 363	2 753	3 000
			Aantal personeel	174	174	174
ISAF	Jan 02-aug 03	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel	230	240	240
ISAF HQ	feb 03-aug 03	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel	0	372	372
ISAF IV	Aug 03	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel		35	35
	T/m aug 03	Transportvliegtuigen (KDC10/C130/F60)	Vlieguren	135		500
Stabilisatie-macht IRAK	10 juli-31 dec 03	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel		1 050	1 050
		Transporthelikopters	Vlieguren	148	500	
Display Deterrence BKAC	Feb 03-16 apr 2003	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel	0	362	362
		Gemiddelde bezetting HQ	Aantal personeel	8	2	2
		MPA (Orion)	Vlieguren	245		100
FEDMAC	Vanaf juni 1998	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel	1	1	1
EUMM	Vanaf 1996	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel	3	3	3
EUPM	1 jan-03 tot eind 2005	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel	1	21	21
EUFOR	Juni 03-sept 03	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel		1	1
OVSE Macedonië	Okt 2001-dec 2003	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel	1	1	1
OVSE-Moldavië	Vanaf 1993	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel	1	1	1
UNTSO	Vanaf 1956	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel	12	12	12